

بسم الله الرحمن الرحيم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ يَاقُوتَ فُكَّ الْمُثْقَلِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَعِزَّتِي وَاهْلِي بِتِي؛ فَإِنَّهُ مَا لَنْ فَتَرِقَ حَتَّى رَدَّ عَلَى الْحَوْضِ.

مقدمه

با عنايت به دیدگاههای رهبر کبر انقلاب و بنا بر ان گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (قدس سره) در موضوع حقوق شهروندی، شهرداری زارچ بر خود فرض دانسته است تا با ارائه فرازهایی از فرمایشات ایشان در این خصوص، سهم اندکی در اعتلای اهداف عالیه نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران داشته باشد.

بر این اساس در این نوشتار مختصر، برخی از مفاهیم و مصادیق مربوط به حقوق شهروندی منجمله موارد مربوط به جوانان، فقرا و مستمندان، منع تبعیض در جامعه، حقوق زنان و حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان و... بر این گردیده است. امید است در این رهگذر گامی هر چند کوچک در ارائه دیدگاهی امام خمینی (ره) برداشته باشد:

در خصوص جوانان

حضرت امام (ره) در صفحه 2 جلد 289 خطاب به جوانان چنین فرمودند:

«شما جوانان تحصیل کرده در هر جا هستی وظیفه خطری دارید: وظیفه دفاع از اسلام که به عهده هر فرد مسلم است، وظیفه دفاع از مذهب و استقلال آن که از وظیفه حتمیه اسلامی است، وظیفه شناساندن اسلام بزرگ به جوامع بشری، چه از ناحیه طرز حکومت و بسط عدالت آن و چه از ناحیه رفتار والی مسلم با ملت، و چه از کیفیت معامله والی با ملت المال مسلمین.

شماها باید معرفی کنید اسلام را تا رژیمها و حکومتها بفهمند معنی حکومت و پاسداری از ملت را، تا جوامع بشری بدانند اسلام چه نحو حکومتی می خواهد، تا افکار غلطی که به واسطه عمال استعمار به جوانهای ما تحمیل شده است، تغیر کند. بکوشید و خود به احکام اسلام عمل کنید و دیگران را وادار به عمل کنید و پرده ی خضمی که کجروان بر چهره نورانی اسلام افکنده اند برطرف کنید. این شا الله تعالی خداوند به شما توفیق خواهد داد»

امام (ره) در فرازی از وصیت نامه سیاسی الهی خویش فرموده اند:

«... و از جوانان، دختران و پسران، می‌خواهم که استقلال و آزادی و ارزشهای انسانی را، ولو با تحمل زحمت و رنج، فدای تجملات و عشرتها و بی‌بند و بارها و حضور در مراکز فحشا که از طرف غرب و عمال بی‌وطن به شما عرضه می‌شود نکنند، که آنان چنانچه تجربه نشان داده جز تباهی شما و اغفلتان از سرنوشت کشورتان و چاپ‌دین‌خاطر شما و به بند استعمار و ننگ وابستگی کشورتان و مصرفی نمودن ملت و کشورتان به چیز دیگر فکر نمی‌کنند، و می‌خواهند با نوسله شما و امثال آن شما را عقب مانده و به اصطلاح آنان «quote&؛مه وحشی"؛ نگه دارند»

2) در خصوص اقشار ضعیف، فقرا و مستمندان

حضرت امام (ره) در صفحه 20 جلد 340 و 341 در خصوص فقرا و مستمندان و ستم‌دگان جامعه و اقشار زحمت‌کش این چنین فرمودند:

«بزرگترین هدیه و بشارت آزادی انسان از اسارت فقر و تهی‌دستی به شمار می‌رود و بدین حققت که صاحبان مال و منال در حکومت اسلام هیچ‌امتی از و برتری از این جهت بر فقرا ندارند و ابتدائاً اولویت به آنان تعلق نخواهد گرفت، مسلم راه شکوفایی و پرورش استعدادهای خفته و سرکوب شده پابرهنگان را فراهم می‌کند و تذکر این مطلب که ثروتمندان هرگز به خاطر تمکن مالی خود نباید در حکومت و حکمرانی و اداره کنندگان کشور اسلامی نفوذ کنند و مال و ثروت خود را به بهانه فخر فروشی و مباهاات قرار بدهند و به فقرا و مستمندان و زحمت‌کشان، افکار و خواسته‌های خود را تحمیل کنند، این خود بزرگترین عامل تعاون و دخالت دادن مردم در امور و گرایش آنان به اخلاق کریمه و ارزشهای متعالی و فرار از تملق‌گویی‌ها می‌گردد و حتی بعضی ثروتمندان را از آنکه تصور کنند که مال و امکاناتشان دلیل اعتبار آنان در پیشگاه خداست متنبه می‌کند. خلاصه کلام آنکه بدین واقعیت که در حکومت اسلامی بهای بیشتر و فروتنی از آن کسی است که تقوا داشته باشد، نه ثروت و مال و قدرت و همه مد ران و کارگزاران و رهبران و روحان و نظام و حکومت عدل موظفند که با فقرا و مستمندان و پابرهنگان بیشتر حشرو نشر و جلسه و مراوده و مرافعه و رفاقت داشته باشند تا متمکن و مرفه‌ن در کنار پابرهنگان بودن و خود را در عرض آنان دانستن و قرار دادن، افتخار بزرگی است که نصیب اولی‌اشده و عملاً به شبهات و المقائات خاتمه می‌دهد که بحمدالله در جمهوری اسلامی ایران، اساس این تفکر و بینش در حال پادیده شدن است»

در این خصوص حضرت امام (ره) در وصیت نامه خود خطاب به مستضعفان جهان بدین داشته اند:

«و شما ای مستضعفان جهان و ای کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان بپای ز د و حق را با چنگ و دندان بگردانید و از ه اهوئی تبلیغاتی ابرقدرتها و عمال سرسپرده آنان نترسید؛ و حکام جناح تکرار که دسترنج شما را به دشمنان شما و اسلام عز ز تسلم کنند از کشور خود برانند؛ و خود و طبقات خدمتگزار متعهد، زمام امور را به دست گردانید و همه در ز ر پرچم پرافتخار اسلام مجتمع، و با دشمنان اسلام و محرومان جهان به دفاع برخیزید؛ و به سوی یک دولت اسلامی با جمهورهای آزاد و مستقل به پیش روید که با تحقق آن، همه مستکبران جهان را به جای خود خواهان نشانند و همه مستضعفان را به امامت و وراثت ارض خواهان رسانند. به امید آن روز که خداوند تعالی وعده فرموده است.»

(3) در خصوص عدالت اجتماعی (منع تبعیض)

حضرت امام در صحیفه جلد 16 صفحه 443 در خصوص منع تبعیض در اسلام آنچه فرموده اند:

«من مکرر اعلام کرده ام که در اسلام نژاد، زبان، قومیت و گروه و ناهیه مطرح نیست. تمام مسلمانی - چه اهل سنت و چه شیعی - برادر و برابر و همه برخوردار از همه مزایا و حقوق اسلامی هستند. از جمله جناحتها ی که بدخواهان به اسلام مرتکب شده اند ایجاد اختلاف بین برادران سنی و شیعی است. من از همه برادران اهل سنت تقاضا دارم که این تبعیضات را محکوم و شایسته سازان را به جزا ندارد. متجاوزان شداداً به جزی اعمال خود می رسند»

از نظر امام، برخورداری از حقوق اجتماعی در جامعه براساس تابعیت کشور است و تمام شهروندان ایرانی از حقوق اجتماعی برخوردارند و در این زمینه، اقلیت های مذهبی نیز همچون مسلمانان، از این حقوق برخوردارند. به عبارت دیگر، حقوق اجتماعی براساس مذهب، در جامعه توزیع نمی شود:

«هر ایرانی حق دارد که مانند همه افراد از حقوق اجتماعی برخوردار باشد. مسلمانان، مسیحیان و یهودیان و مذاهب دیگر فرقی ندارند.»

(4) در خصوص حقوق زنان

حضرت امام خمینی (ره) در «حوزه عمومی حقوق زنان»¹ چنین بیان فرموده اند:

((برای زن ابعاد مختلفه است، چنانچه برای مرد و برای انسان، این ورق صوری طبیعی نازل تر از مرتبه انسان است و نازلتر از مرتبه زن است و نازلتر از مرتبه مرد است. لکن از هم از مرتبه نازل حرکت به سوی کمال است. انسان موجود متحرک است، از مرتبه طبیعت تا مرتبه غایت، تا فنا بر الموهبت.))

و همچنین در زمینه تساوی حقوق زنان با مردان می فرماید:

((اسلام نظر خاص بر شما بانوان دارد. اسلام در وقتی که ظهور کرد در جزیره العرب، بانوان حاکمیت خودشان را پیش مردان از دست داده بودند؛ اسلام آنها را سربلند و سرافراز کرد، اسلام آنها را با مردان مساوی کرد.))

بنابر این در باره تساوی زن و مرد و حق دخالت در سرنوشت برای زنان فرموده اند:

((ما می خواهیم زن به مقام والمای انسانیت برسد. زن باید در سرنوشت خودش دخالت داشته باشد.))

در مصاحبه با روزنامه هلندی دی-ولت گرانیت، در پاسخ به این سوال که مشخصات حقوق زنان در جمهوری اسلامی چه خواهد بود؟ می فرماید:

((از حقوق انسانی، تفاوتی بین زن و مرد نیست زیرا که هر دو انسانند و زن حق دخالت در سرنوشت خودش را همچون مرد دارد. بلکه در بعضی موارد تفاوتهاست بین زن و مرد وجود دارد که به حاکمیت انسانی آنها ارتباط ندارد.))

((... اسلام زن را مثل مرد در همه شئون، همان طوری که مرد در همه شئون دخالت دارد، زن هم دخالت دارد، همان طوری که مرد باید از فساد اجتناب کند، زن هم باید از فساد اجتناب کند ... زنهای آخه دارند، همان طوری که مردها آخه دارند.))

(5) در خصوص حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان

حضرت امام خمینی (ره) در حوزه آزادی احزاب و انجمنها و تشکلات اجتماعی این چنین بیان فرموده اند:

«کلیه شهروندان حق دارند در گروه‌بندی‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، صنعتی و اقتصادی شرکت کنند. جلوگیری از این حق مبنای آشکاری با آزادی دارد، مگر آنکه تجمع و گروه‌بندی، خطراتی برای نظم عمومی مستقر داشته باشد.»

«... از این چه زبتر چه می‌خواسته‌اند از یک انقلاب؟ همان که ملت می‌خواست، آزادی را می‌خواست، حاصل است. همه‌الآن آزاد نشسته‌اند و در همه‌جا آزاد مجتمع هست‌اند و در پنج سال پیش هیچ نمی‌توانست‌اند یک همچون اجتماعی را ایجاد کنند. آزاد‌اند، این چه زی‌بود که ملت می‌خواست و شد.»

«... جمهوری اسلامی از اول که پدیدار شد، آزادی را به‌طور مطلق به همه طوکارهای خود مشغول بودند و بعضی از گروه‌ها که ناشناخته بودند، از طرف دولت به کارگمارده شدند. اکنون به تدریج فهمیده شد که اینها اوتوطئه‌گرند و جاسوسی می‌کنند. از طرف دیگر نمی‌شد که انقلاب را رها کنند. نه اسلام اجازه می‌داد و نه عقل که یک دسته از عنوان دولت‌خواه را دولت برای سرنگونی جمهوری اسلامی سوءاستفاده نموده و جاسوسی کنند و ما ساکت باشیم.»

حضرت امام (ره) در فراز دیگری از وصیت‌نامه تاریخی خویش می‌فرماید:

«... و وصیت من به گروه‌های مسلمان که از روی اشتباه به غرب و اتحاد آنها به شرق تمایل نشان می‌دهند و از منافقان که اکنون خائنانشان معلوم شد گاهی طرفداری می‌کردند و به مخالفان بدخواهان اسلام از روی خطا و اشتباه گاهی لعن می‌کردند و طعن می‌زدند، آن است که بر سر اشتباه خود پافشاری نکنند و با شهادت اسلامی به خطای خود اعتراف، و با دولت و مجلس و ملت مظلوم برای رضای خداوند همصدا و هممسیر شده و این مستضعفان تاریخی را از شر مستکبران نجات دهند.»

(6) حقوق شهروندان در تعلیم و فرصتهای برابر آموزشی

حضرت امام خمینی (ره) در خصوص فرصت‌های برابر آموزشی این چنین بیان فرموده‌اند:

«در علم و تقوا کوشش کند که علم به هیچ کس انحصار ندارد، علم مال همه است»

«... تحصیل که در مورد مردان عامل مهمی برای تحرک شغلی است در مورد زنان برای تحرک صعودی، متغیر سرنوشت‌سازی به نظر می‌رسد»

«... لازم است تمام بی‌سوادان برای ادغام ری و تمام خواهران و برادران باسواد برای امداد دادن پیاپی زندگی»

همچنین ایشان در فرازی از وصیت‌نامه سیاسی الهی خویش فرموده‌اند:

«... و اینجانب به همه نوجوانان و جوانان در مرحله اول، و پدران و مادران و دوستان آنها در مرحله دوم، و به دولتمردان و روشنفکران دلسوز برای کشور در مرحله بعد وصیت می‌کنم که در این امر مهم که کشورتان را از آس و بنگه دارد، با جان و دل کوشش کند و دانشگاهها را به نسل بعد بسپارد. و به همه نسل‌های مسلسل توصیه می‌کنم که برای نجات خود و کشور عزیز و اسلام آدم ساز، دانشگاهها را از انحراف و غرب و شرق زدگی حفظ و پاسداری کند و با این عمل انسانی - اسلامی خود دست قدرتهای بزرگ را از کشور قطع و آنان را ناامید نماید. خدا تان پشته باین و نگهدار باد.»

7) در خصوص حقوق شهروندان در انتخابات آزاد

یکی از مهم‌ترین حقوق اساسی مردم در جامعه، حق تعیین سرنوشت است. این حق، از جمله حقوقی است که قانون اساسی برای کشورها آن را برای مردم برسمیت شناخته است. از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) حق تعیین

سرنوشت از حقوق اساسی مردم می باشد که بموجب آن، هر ملتی باید سرنوشت خودش را خودش تعیین کند. این نشان در این خصوص به این فرموده اند:

«همانطوری که مکرر من عرض کرده ام و سابقاً هم گفته اند، انتخابات در انحصار هیچ کس نیست، نه در انحصار روحانیت است، نه در انحصار احزاب است، نه در انحصار گروهها است. انتخابات مال همه مردم است. مردم سرنوشت خودشان، دست خودشان است و انتخاب برای تحصیل سرنوشت شما ملت است.»

از دیدگاه امام (ره)، نه تنها همه مردم دارای حق رای هستند، بلکه اساس حق مشارکت و تعیین سرنوشت نیز برای همه مردم وجود دارد و تمامی اقشار مردم اعم از مرد و زن باید در سرنوشت خود مشارکت داشته باشند. این نشان در خصوص مساوات شهروندان در رای دادن به این فرموده اند:

«... باید همه شما در این امر نظر داشته باشید، در امور سیاسی نظر داشته باشید. برای اینکه امور سیاسی مخصوص یک طبقه نیست، همانطوری که علم مخصوص یک طبقه نیست. همانطوری که مردها باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خودشان را حفظ کنند، زن ها هم باید دخالت کنند و جامعه را حفظ کنند. زن ها هم باید در فعالیت ها اجتماعی و سیاسی هم دوش مردها باشند، البته با حفظ آن چیزی که اسلام فرموده است.»

حضرت امام (ره) در فرازی از وصیت نامه خویش به این فرموده اند:

«و وصیت من به ملت شریف آن است که در تمام انتخابات، چه انتخاب رؤسای جمهور و چه نمایندگان مجلس شورای اسلامی و چه انتخاب خبرگان برای تعیین شورای رهبری یا رهبر، در صحنه باشند و اشخاصی که انتخاب نمی کنند روی ضوابطی باشد که اعتبار می شود.»

8) در خصوص اقلیت های مذهبی

از نظر حضرت امام خمینی (ره) اقلیت های مذهبی در حکومت اسلامی آزادی انجام فرائض مذهبی را دارا هستند. اقلیت های مذهبی می توانند به طور آزادانه به اعمال مذهبی خود بپردازند. امام (ره) در آستانه پیروزی انقلاب و تشکیل حکومت اسلامی، در پاسخ به سوالی در این باره می فرماید:

«تمام اقلیت های مذهبی در حکومت اسلامی می توانند به کلیه فرائض مذهب خود آزادانه عمل نمایند»

از دیدگاه امام وظیفه حکومت اسلامی حمایت از حقوق اقلیت های مذهبی است. حکومت اسلامی باید از حقوق آنان همچون سایر شهروندان دفاع کند. امام (ره) درباره ی روابط بین اقلیت ها مفرمانی فرمود:

«اقلیت های مذهبی نه تنها آزادند، بلکه دولت اسلامی موظف است از حقوق آنها دفاع کند»

و نیز در جای دیگر مفرماند:

«حکومت اسلامی موظف است از حقوق آنان (اقلیت های مذهبی) به بهترین وجه حفاظت کند»

«...اسلام به شما از هر دینی و به شما از هر مسلکی به اقلیت های مذهبی، آزادی داده است. آنان نیز باید از حقوق طبیعی خودشان که خداوند برای همه انسانها قرار داده است، بهره مند شوند. ما به بهترین وجه از آنان نگهداری می کنیم»

«...اسلام همه شه حافظ حقوق مشروع اقلیت های مذهبی بوده و هست. آنان در جمهوری اسلامی آزادند و آزادانه به مسائل خود می پردازند و در پناه حکومت اسلامی چون بقیه افراد، در اظهار عقیده آزادند»

همچنین ایشان در وصیت نامه سیاسی الهی خویش در خصوص اقلیت های مذهبی به این فرموده اند:

«... و به اقلیت های مذهبی رسمی و صحت می کنم که از دوره ی رژیم پهلوی عبرت بگیرند و وکلای خود را از اشخاص متعهد به مذهب خود و جمهوری اسلامی و غیر وابسته به قدرتهای جهانخوار و بدون گرایش به مکتبهای الحادی و انحرافی و التقاطی انتخاب نمایند.»

«اسلام همه شه حافظ حقوق مشروع اقلیت های مذهبی بوده و هست. آنان در جمهوری اسلامی آزادند و آزادانه به مسائل خود می پردازند و در پناه حکومت اسلامی چون بقیه افراد، در اظهار عقیده آزادند»

(9) در خصوص آزادی ب ان

خود خواص د دگاه به توجه با (ره) خم نی امام حضرت که است اساسی مفاهیم از یکی «آزادی» و درباره جهان و انسان به آن باور داشته و بر اساس آزادی جا نگاه و امام پدای می کند تا جای که آنرا یکی از بزرگترین نعمت ها می دانند ا شان در مورد آزادی ب ان داشته اند:

«قانون اساسی می گوید ملت ها ب آزاد باشند، ملت ا ران ب مردمش آزاد باشند، مطبوعات ب آزاد باشد، ه چکس حق ندارد جلوی قلم را بگردد.»

و ن ز در جای دیگر می فرماید:

«ا ن ملت آزاد است به حسب قانون اساسی، به حسب شرع ملت آزاد است. قانون اساسی ملت را آزاد کرده»

ا شان در خصوص آزادی ب ان که فراتر از اندیشه و عقیده است و از حقوق اساسی است و در بسیاری از جوامع به رسمیت شناخته شده ا ن چندین فرموده اند:

«آنچه در آزادی ب ان اهمیت بدارد تشخیص حدود آن است. توهین و افتراء، شکستن حریم خلوت و تنهایی افراد، تجاوز به حقوق دیگران، افشاء اسرار دولتی، انتشار نوشته ها و صور قبیح و کفر و ناسزاگوئی به مقدسات و تجاوز به حقوق اقلیت ها، نمونه های از تعدی به حقوق جامعه است»

«... ب ان همه چیز آزاد است. چیزها ب آزاد نیست که مضر به حال ملت ما باشد»

ا شان در فرازی از وصیت نامه الهی به اسی خود می فرماید:

«... و باید همه بدانند که آزادی به شکل غربی آن، که موجب تباهی جوانان و دختران و پسران می شود، از نظر اسلام و عقل محکوم است. و تبلیغات و مقالات و سخنرانی ها و کتب و مجلات برخلاف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از آنها واجب است. و از آزاد های مخرب باید جلوگیری شود. و از آنچه در نظر شرع حرام و آنچه برخلاف مصلحت ملت و کشور اسلامی و مخالف با حاکمیت جمهوری اسلامی است به طور قاطع اگر جلوگیری نشود، همه مسئول می باشند.

10) توصیه 4 به دولتمردان بر حفظ حقوق شهروندی

حضرت امام خمینی (ره) در خصوص رعایت شئون و حفظ حقوق شهروندی به دولتمردان و توصیه 4 نموده اند:

«... و به مجلس و دولت و دست اندرکاران توصیه 4 می نمایم که قدر این ملت را بدانند و در خدمتگزاری به آنان خصوصاً مستضعفان و محرومان و ستمدیدگان که نور چشمان ما و اولیای نعم همه هستند و جمهوری اسلامی ره آورد آنان و با فداکار های آنان تحقق پیدا کرد و بقای آن نیز مرهون خدمات آنان است، فروگذار نکنند و خود را از مردم و آنان را از خود بدانند و حکومت های طاغوتی را که چپاولگرانی به فرهنگ و زورگوانی تهی مغز بودند و هستند را هم شه محکوم نمایند، البته با اعمال انسانی که شایسته برای یک حکومت اسلامی است»

« صد آهنگ این ملت خللی حاصل نخواهد شد که خدمت گزاران بالا و بالاتر در خدمتند، والله نگهدار این ملت و مظلومان جهان است »